

სოფიო კეკუა

ამჟამად გამქრალი გვარსახელების ერთი ჯგუფი შუა
საუკუნეების ქართულ იურიდიულ ძეგლებში

ქართველური წარმოშობის გვარსახელთა კვლევისათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია შუა საუკუნეებში შედგენილი იურიდიული ხასიათის დოკუმენტები. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საყურადღებოა XVII საუკუნეში შედგენილ დოკუმენტებში დაცული მონაცემები, რომლებიც მოიცავენ ისტორიულ ოდიშ-აფხაზეთის ტერიტორიას. ჩვენი მიზანია, გამოვავლინოთ ის ქართველური წარმოშობის გვარსახელები, რომლებიც გავრცელებული იყო ადრე ოდიშ-აფხაზეთში, მაგრამ ამჟამად გამქრალია.

1621 წელს შედგენილ „აფხაზეთის საკათალიკოზო გამოსავალ მოსაკრებელ დავთარში“ დასტურდება გვარსახელი **არტონია**. დოკუმენტის მიხედვით, სოფ. მუხურში ცხოვრობენ მამულია, გაგო და ქშია (< ქრისტეშია) **არტონიები** (ქსმ, III, 1970: 427-428). ვფიქრობთ, რომ გვარსახელისათვის ამოსავალია ბერძნულიდან მომდინარე საკუთარი სახელი **ანტონი**, ხოლო **არტონია** მის ფონეტიკურ ნაირსახეობას წარმოადგენს, სადაც **რ** და **ნ** ბგერები ენაცვლება ერთმანეთს: **არტონია** < **არტონი** < **ანტონი**. გ. ბედოშვილი თვლის, რომ **არტონია** არის იგივე ანტონია სოფელი ტყიბულის რაიონში (გვარი ტოპონიმად) (ბედოშვილი, 2013: 28).

იმავე 1621 წლის საბუთში იხსენიება ამჟამინდელი ოჩამჩირის რაიონის ტერიტორიაზე ადრე არსებულ სოფელ ნაჟანეულში მცხოვრები ვინმე **მესტუმრია დავითია** (ქსმ, III, 1970: 421). ერთი შეხედვით ძნელი გასარკვევია, რომელია ამათგან სახელი და რომელი გვარი. ერთი მხრივ, დიდი ალბათობაა იმისა, რომ **მესტუმრე** დავითის ხელობის სახელი, ან მეტსახელი ყოფილიყო. ეს დავითი შეიძლება ისეთი ადამიანი იყო, ვისაც მესტუმრის ხელობა ჰქონდა რომელიმე დიდებულის სასახლეში, მაგრამ ეს ვარაუდი გამოსარიცხია თუნდაც იმიტომ, რომ დასახელებული პირი საეკლესიო ყმა და იმავდროულად სხვისი, კერძოდ, საერო პირის საკუთრებაც ვერ იქნებოდა. მეორე მხრივ, შეგვეძლო გვეფიქრა, რომ **დავითია** შეცდომით ჩაწერილი იგივე **დავითაია** გვარია, მაგრამ XVII საუკუნის მეორე ნახევრის სხვა საბუთში მოხსენიებულია საეკლესიო გლეხი **დავითია** (პალ, II, 1993: 25),

რომელსაც ივანე რქმევი, რაკი გვარსახელი ივანე არც წარსულში არსებობდა და არც ამჟამად გვაქვს, ხოლო დავითია უდავოდ გვარსახელია. შესაბამისად, ზემოთ ნახსენები მესტუმრია დავითიას გვარად დავითია უნდა მივიჩნიოთ. მესტუმრე-ს დამოუკიდებელ პირსახელად მიჩნევას მხარს უჭერს იმავე დოკუმენტში დადასტურებული სხვა მაგალითებიც: მესტუმრია ქაჯაია და სტუმრია სიჭინავა. ეჭვგარეშეა, რომ აქ ქაჯაია და სიჭინავა გვარებია, ხოლო მესტუმრია და სტუმრია - პირსახელები. რაც შეეხება დავით-ია-ს იგი დავითის კნინობითი ფორმაა, რომელიც იწარმოება მანთროპონიმებელი -ა სუფიქსის საშუალებით. დავით-ისგან მიღებულია გვარები: დავითაია, დავითაშვილი, დავითაძე.

ხოირში (დღევანდელი ოხურეი, ოჩამჩირის რ.) დასტურდება კომპოზიციური წარმოების გვარსახელი დამაკოჩია (1621) (ქსმ, III, 1970: 424). დამა კოჩი „დამა კაცი, დამა კაცუნა“. გვარსახელის სემანტიკა გვავარაუდებინებს, რომ იგი გვიანდელი წარმოშობისაა, დამაკოჩია მეტსახელის შთაბეჭდილებას ტოვებს, თუმცა დოკუმენტში იგი ოფიციალურ სახელს წარმოადგენს. ანთროპონიმის მეორე კოჩი კომპონენტს ერთვის -ა სუფიქსი, რომელიც კნინობას გამოხატავს. კოჩი-ი-ა კაცუნას მნიშვნელობით გამოიყენება მეგრულში, დამა ფუძის სემანტიკა კი გაურკვეველია.

იმავე სოფელში დასტურდება სიტყვა თუთაშხია (ქსმ, III, 1970: 429) როგორც პირსახელის, ისე გვარსახელის ფუნქციით: პირსახელია იგი, როცა ახლავს გვარი გულუა - თუთაშხია გულუა; გვარსახელია, როცა ახლავს პირსახელი ქუფაჩა - თუთაშხია ქუფაჩა. თუთაშხა მეგრულში აღნიშნავს ორშაბათ დღეს. სავარაუდოა, რომ ბავშვი ორშაბათს დაიბადა და ამიტომაც დაარქვეს ეს სახელი, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ აკად. ივ. ჯავახიშვილის მიერ დადგენილ ფაქტს, რომ მეგრული თუთაშხა „ორშაბათი“ მომდინარეობს თუთაშ დლა (თუთა-შ-ხა, თუთა-ჩ-ხა) „მთვარის დღე“ (ჯავახიშვილი, I, 2012: 125) შესიტყვებისაგან და ჩვენი წინაპრები მთვარეს განსაკუთრებული ფუნქციების მქონე მამრობითი სქესის უძლიერეს ღვთაებად მიიჩნევდნენ, მაშინ მოსალოდნელია, რომ ამ ღვთაების გულის მოსაგებად სახელი თუთაშხია ერქმეოდათ არა მხოლოდ ორშაბათს, არამედ ნებისმიერ სხვა დღეს დაბადებულ ახალშობილებსაც.

1621 ხოირში (ამჟ. ოხურეი) დასტურდება **კაკუა** გვარსახელის მტარებელი სამი პირი: იშამორთა, მოირდინა და მხიარულა **კაკუები** (ქსმ, III, 1970: 425). მეგრ. კაკუა „ნაყვა, კოდვა, დაჭდევა“. გვარსახელის საყრდენ ფუძედ პ. ცხადაიას მიერ გამოვლენილ პირსახელ **კაკუ-ს** მივიჩნევთ, შდრ. გვარსახელები: **კაკუბე-რ-ი**, **კაკუ-ბერ-ია** „კაკუ-ვაჟი, კაკუს ვაჟი“ (ცხადაია, 2000: 91). თავის მხრივ, **კაკ-უ** პირსახელ **აკაკი-ს** კნინობითის **კაკო** ფორმის ვარიანტი უნდა იყოს. **კაკუ** საკუთარი სახელი დადასტურებული აქვს ალ. ლლონტს (ლლონტი, 1967: 90). მაშასადამე, **კაკუა** მიღებულია ასე: პირსახელები **აკაკი > კაკ-ო > კაკ-უ > გვარსახელი კაკ-უ-ა**.

ერთ-ერთი ისტორიული საბუთის მიხედვით, ვინმე **კაპარჭია** კოჩილეს ემართა ჭალაის სასახლის ბეგარა (1616-1621 წწ.) (პალ, II, 1993: 428). ნ. ჯომიდავა მიიჩნევს, რომ გვარსახელი მომდინარეობს ადამიანის მეტსახელ **კაპარჭა // კაპოჭია-საგან** (ჯომიდავა, 2000: 172). სულხან-საბას მიხედვით, **კაპარჭი** არის „ისართ ქარქაში“ (ორბელიანი, I, 1991: 352). ასევე განმარტებით ლექსიკონშიც: ისრების ჩასაწყობი ბუდე, ისრების ქარქაში (ქეგლ, 1986: 260). ჩვენ ვეთანხმებით ნ. ჯომიდავას ვარაუდს და მივიჩნევთ, რომ ამ გვარსახელისათვის ამოსავალია მეტსახელად ქცეული სიტყვა **კაპარჭი**.

გვარსახელი **კვაჭალია** დასტურდება „საცაიშლო დავთარში“ (1616 – 1621 წწ.), რომლის მიხედვითაც ცაიშს მცხოვრებ სამართალ, მისი, ვაშკურუდა, მიხილია **კვაჭალიებს** ემართათ ცაიშის საყდრის ბეგარა (ქსმ, III, 1970: 448). ნ. ჯომიდავა მიიჩნევს, რომ **კვაჭალია** წარმოშობოლია **კვაჭალია** (=კოჭლი) მეტსახელისაგან (ჯომიდავა, 2000: 183). ჩვენი მხრივ დავძენდით, რომ გვარსახელი უკავშირდება აგრეთვე მეგრულ **კვაჭალ-ა** სიტყვას, რომელიც ა. ქობალიას მიერ ასე განიმარტება: დაკროლილი კაკალივით ჩხრიალი, ხტუნვა-ბზრიალი, (**ბიჭუნას**) **ცქვიტი სიარული** (ქობალია, 2010: 360). შდრ. ქვემოიმიერული **კვანჭალ-ი** „კოჭლი კაცის სიარული“ (მიკვანჭალოფს „აქეთ-იქით გადაწონით მიდის“).

ძველ წყაროებში დადასტურებულია გვარები: **კუატარია** და **კოდარია**, რომლებიც დღეს აღარ გვხვდება. 1621 წელს შედგენილი საბუთის მიხედვით, ნაჟანეულს მცხოვრებ კოჩივარა **კუატარიას** ემართა აფხაზეთის საკათალიკოსო ბეგარა (ქსმ, III, 1970: 420). **კუატარია** გვარსახელი მოსალოდნელია იყოს იმერეთში

გავრცელებული **კვატაიას რ** ჩართული ვარიანტი, რომელშიც ასევე **ვ** დაშლილია **უა** კომპლექსად. **კვატაია** გვარს იმერეთში ადასტურებენ ა.სილაგძე და ა.თოთაძე (სილაგძე...1997: 109), ასევე, ი. გაგულაშვილი (გაგულაშვილი, 1993: 45). **კოდარიას** - ცაიშის საყდრის ბეგარა (ქსმ, III, 1970: 465). **პ.** ცხადაიას ვარაუდით, **კოტა** მეგრული პირსახელია და მისგან უნდა მომდინარეობდეს გვარსახელის საყრდენი **კოტა-რ-ი** ფუძე, შდრ. პირსახელები: **კოტია**, **კოტუა** (ცხადაია, 2000: 101), რაც ჩვენ ნაკლებდამაჯერებლად გვეჩვენება, ვინაიდან არ არის დასაბუთებული **რ** ელემენტის ფუნქცია. ჩვენი აზრით, მეტი საფუძველი არსებობს, რათა **კუატ-არ-ი** მივიჩნიოთ სადაურობის **-არ** სუფიქსიან ამოსავალ სახელად, ხოლო **კოტ-არ-ია** და **კოდ-არ-ია** - მისგან მომდინარე ფონეტიკურ ვარიანტებად: **უა** კომპლექსისაგან **ო** ხმოვნის მიღება ბუნებრივია მთელ ქართველურ ენობრივ სივრცეში ისევე, როგორც მოულოდნელი არ არის გამჟღერების ნიადაგზე **ტ > დ** პროცესი.

მითანაფა გვარსახელი, რომელიც იხსენიება სოფ. ხაუჭელში (ქსმ, III, 1970: 431), ჩვენი ვარაუდით, უკავშირდება მეგრულში აღდგომის აღმნიშვნელ სიტვას **თანაფა**. მეგრ. თანაფა „გათენება, ცისკართან შეხვედრა“. მეგრ. **მეთანაფე** „ღამის გამთენებელი“, „მეაღდგომე“.

სოფ. ცაიშში დასტურდება გვარსახელი **მჭიფია** (იქვე, 447). იგი, ჩვენი აზრით, უკავშირდება მეგრულ ზედსართავ სახელს **ჭიფე** „წვრილი“. გვარსახელის ჩამოყალიბების გზა ასე წარმოგვიდგენია: **მჭიფე** „წვრილი“ > მეტსახელი **მჭიფე-ა** „წვრილა, ძალიან გამხდარი, ჩხინკორა“ > **მჭიფია**. საყურადღებოა, რომ წერილობით წყაროში ასახულია ზედსართავ **ჭიფე-ს** ისტორიულად თავდაპირველი **მ-** პრეფიქსიანი ვარიანტი.

გვარსახელი **ჟვანესკირია** დასტურდება 1621 წ. შედგენილ „აფხაზეთის მოსაკრებელ დავთარში“ თილითს (ამჟ. აბააჟვახუ) მცხოვრები გლეხის გვარად (იქვე, 429). **პ.** ცხადაია გვარისათვის ამოსავლად მიიჩნევს ბერძნულიდან შემოსულ საკუთარ სახელს **იოანე** (ივანე). გვარსახელ **ჟვანია-ს** ანალიზისას ავტორი იმოწმებს შ. აფრიდონიძის მიერ მოხსენიებულ ნ. მარის, გ. ახვლედიანისა და თ. გონიაშვილის მიერ დადგენილ წესს, რომლის საფუძველზეც გვარსახელი **ჟვანია** ასე ჩანს მიღებული - თავდაპირველად მომხდარა თავკიდური ხმოვნის იოტიზაცია და შემდგომ პალატალიზაცია: **იოანე > იოანე > ჟოანე > ჟოანე-ა > ჟუანე-ა > ჟვანია**. **პ.**

ცხადია იქვე დასძენს, რომ **ჟვანე** საფეხურს წარმოაჩენს გვარსახელი **ჟვანესკირია** (იხ. ცხადია, 2000: 121-122). სხვათა შორის, იგივე **ჟვანე** საფეხურის აღდგენა შესაძლებელია რეალურად დადასტურებული კიდევ ერთი, აწ უკვე გამქრალი ქართული გვარსახელის მიხედვით: ახლანდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე ბედიის მონასტრის საეპისკოპოსო პალატის კედელზე ასომთავრულით შესრულებულ ერთ-ერთ წარწერაში, ვარძიისა და ურბნისი ოთხთავების მინაწერში იხსენიება XVI საუკუნის 20-50-იანი წლების დიდი საეკლესიო მოღვაწე, ბედიელი ეპისკოპოსი (შემდგომში მთავარეპისკოპოსი და მიტროპოლიტი) **ანტონ ჟუანისძე** (ახალაძე, 2005: 52-59), რომლის გვარის ისტორია ამგვარად აღდგება: **იოანე > იოანე > ჟოანე > ჟოანე-ს-ძე > ჟუანის-ძე**. გვარსახელ **ჟვანია-ს** ანალოგიით, **ჟვანესკირია** გვარსახელის წარმოქმნის დაზუსტებული სურათი ასეთია: ***იოანე-შ-სკირი „იოანეს ვაჟი“ > *იოანე-სკირ-ი > ჟოანე-სკირ-ია > *ჟუანე-სკირ-ია > ჟვანე-სკირ-ია**. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ **ჟუანე, ჟვანე** პირსახელები და საყრდენი ფუძეები გვარსახელებისა **ჟვანია, ჟუანისძე და ჟვანესკირია** მატერიალურად ახლოს დგას აფხაზური **(ა-)ჟვან-ბა** გვარსახელის საყრდენ ფუძესთან, მაგრამ იმის გამო, რომ აფხაზურ-აბაზურ ენობრივ სივრცეში არ ხდება **ფ** ფონემის აფრიკატიზაცია, გამოირიცხება **ჟუან(ე)** ფუძის სესხება აფხაზურიდან ქართულში, სამაგიეროდ იოლადაა მოსალოდნელი, რომ სწორედ ერთ-ერთი ამ გვარსახელის მორფოლოგიურად კალკირებული ფორმაა აფხაზური გვარსახელის **(ა-)ჟვან-ბა** სახეობა, რაც ზედმიწევნით ითარგმნება როგორც „იოანეს ძე“, ანუ **ჟვანის ძე**, თუ **ჟვანეს სკირი**.

1621 წ. შედგენილ „აფხაზეთის მოსაკრებელი დავთარის“ მიხედვით ნაჟანეულში დასტურდება გვარსახელი **რუსაყია** (ქსმ, III, 1970: 422). შეიძლებოდა, გვეფიქრა, რომ ამ გვარსახელისათვის ამოსავალია ეროვნების აღმნიშვნელი **რუსი** სიტყვისაგან მომდინარე პირსახელი **რუს-ა**. ამ შემთხვევაში რუს-ა-ყ-ია იმავე მოდელისა იქნებოდა, როგორისაც არის **ლომ-ა-ია, ქაჯ-ა-ია** და სხვ. ამგვარი შესაძლებლობა მოულოდნელი არ არის: ზ. ჭუმბურიძე აღნიშნავს, რომ: „ქართულ გვარებში გამოიყოფა მრავალი სხვა ტომის და ხალხის სახელწოდება, როგორიცაა: **არაბი, სპარსი, ებრაელი...** ასეთი გვარები ყოველთვის მაინცდამაინც მავანი ეროვნების ჩამომავალს არ ნიშნავს, ზოგი მათგანი საკუთარი სახელისაგან ან მეტსახელისგანაც შეიძლებოდა მიგველო“ (ჭუმბუ-

რიძე, 1987: 311). მკვლევარი **რუს-** კომპონენტს გამოყოფს გვარებში: რუსიშვილი, რუსიძე, რუსაძე (იქვე). ამავე აზრს იზიარებს პ. ცხადაიაც, რომლის ვარაუდით გვარსახელში **რუსია**, „რუსი“ ეთნონიმი (შდრ. შონი, ჩერქეზი...), მაგრამ იგივე ავტორი იქვე დასძენს, რომ ძველ საქართველოში **რუსი** (და **რუსა**, **რუსია**) პირის სახელებიც იყო (ცხადაია, 2000: 123). ჩვენი აზრით, მიუხედავად დასახელებულ მოსაზრებათა წონადობისა, გვარსახელი **რუსაყია** იოლად ვერ ეტიმოლოგიზდება და ვერ დაიყვანება ეთნონიმ **რუსის** ფუძემდე, ვინაიდან არ იხსნება მასში წამოდგენილი ყ თანხმოვნის მორფოლოგიური ფუნქცია და რაობა.

ასევე გაურკვეველი ეტიმოლოგიის მქონეა გვარსახელი **სალდაყია**, რომელიც დასტურდება 1616-1621 წწ. „საცაიშლო დავთარში“ (პალ, IV, 2007: 128). მაგრამ აქაც ბუნდოვანია როგორც ყ თანხმოვნის, ისე **სალდა** ფუძის ამოსავალი სემანტიკის საკითხი, თუმცა ამჟამად იმერეთში რეალურად არსებობს გვარსახელი **სალდა-ძე**, რომელიც აშკარად ამ პირსახელისაგან მომდინარეობს.

სალარია გვარსახელი პირველად მოიხსენიება 1616-1621 წწ. შედგენილ „საცაიშლო დავთარში“ ცაიშის მაცხოვრებლად (ქსმ, III, 1970: 450). როგორც ვარაუდობენ, **სალარია** მომდინარეობს **სალარა** მეტსახელისაგან. **სალარი** სულხან-საბასთან არის „შუბლთეთრი ცხენი“ (ორბელიანი, II, 1993: 62). ო. ქაჯაიას განმარტებით, მეგრულშიც **სალარ-ი** არის „შუბლზე და ცხვირზე თეთრი ფერის მქონე ცხენი (ქაჯაია, III, 2002: 585). გამოიყოფა მეტსახელი **სალარა** გვარსახელებში სალარიძე (მაისურაძე, 1990: 144) და სალარიე-შვილი (ცხადაია, 2000: 126). დღესაც სამეგრელო-სამურზაყანოში **სალარ-ა** სახელით აღინიშნება შუბლთეთრი ცხენიც და ასევე სხვა პირუტყვიც, რომელსაც ნიშანი აქვს შუბლზე. უფრო მეტიც, დასტურდება შემთხვევები, როდესაც **სალარია** ეწოდება არა მხოლოდ ნიშანდებულ ცხოველებს, არამედ გამოიყენება ადამიანთა მეტსახელადაც: **ყვასალარია** ეწოდება ისეთ ადამიანს, რომელსაც შუბლზე რაიმე ნიშანი აღენიშნება. ივარაუდება, რომ **სალარია** ჯერ მეტსახელი იყო, შემდგომ კი გაგვარსახელდა.

სოფ. ნაჟანულში (დღევანდელი ოტობაია, გალის რ.) პირველად დასტურდება გვარსახელი **სუბუქია** (ქსმ, III, 1970: 420). ნ. ჯომიდავა მიიჩნევს, რომ გვარში წარმოდგენილია **სუბუქი** საყრდენი ფუძე, რომელიც მომდინარეობს **სუბუქ-ა** შერქმეული სახელისაგან (ჯომიდავა, 2000: 305). ამ ვარაუდს ის დაბრკოლება ახლავს, რომ სიტყვათმარმოებელი -ა სუფიქსი, ჩვეულებრივ,

გვარსახელებში არ იკარგება და საყრდენ ფუძეში რჩება ხოლმე, ამიტომ უფრო მისაღებია მოსაზრება, რომ გვარსახელს საფუძვლად უნდა ედოს **მსუბუქი** ზედსართავი სახელის ძველქართული ვარიანტი **სუბუქი**. ამ მხრივ საყურადღებოა გვარსახელ **სუბუქიდის** არსებობა, რომელიც უდავოდ ნაწარმოებია სწორედ სუბუქ-ი ფუძისაგან. ი. მაისურაძის მიხედვით, ამ ვარიანტის საყრდენ ფუძედ სავარაუდებელია მეტსახელი **სუბუქი** (მაისურაძე, 1990: 150).

ტოროჯია გვარსახელი დასტურდება სოფ. თილითში (1621) (ქსმ, III, 1970: 430). ვფიქრობთ, გვარსახელს საფუძვლად უდევს მეგრულში მტრედის აღმნიშვნელი სიტყვა **ტორო(ნ)ჯი**, რომელიც ჯერ უნდა ყოფილიყო საკუთარი სახელი, ხოლო მოგვიანებით იქცა გვარსახელად. ქართულში ხშირად გვხვდება ცხოველებისა და ფრინველების აღმნიშველი სახელები ანთროპონიმებად. როგორც გ. გვანცელაძე აღნიშნავს, ამ ტიპის სახელები როგორც დიალექტებში, ასევე სამწიგნობრო ენაშიც ადამიანის დადებით და უარყოფით მახასიათებლებად გვევლინება. მტრედი დადებითი ხასიათის მატარებელია (გვანცელაძე, II, 2009: 89).

გვარსახელი **ფალია** ისტორიულ საბუთებში მხოლოდ ერთ შემთხვევაში იხსენიება. კერძოდ, 1621 წელს შედგენილ დოკუმენტში, „ჭალას (დღევანდელი ჭლოუ) საყდრის გამოსავალში“ ვკითხულობთ: „მართებს შურიმიდგი **ფალიას** ისრე საპურობო, 1 ღორი, 6 კოკა ღვინო, 6 ლიჯიბი ღომი, მესამე წელიწადსა 1 საკლავი“ (ქსმ, III, 1970: 435). გვარსახელს სავარაუდოდ საფუძვლად უდევს მეტსახელი. მეგრულში **ფალ** ძირი ერთ-ერთი აქტიურია, ვინაიდან აღმოცენებას, აყვავებას, ზრდას უკავშირდება: მეგრ. **ფალ-უ-ა** „აღმოცენება“, **ფალ-ირ-ი** „აღმოცენებული, აყვავებული“. ხშირად გამოითქმის კეთილი სურვილი: **გიფალდას** „აყვავებულიყავ, ავსებულებიყავ“ და მისთ. ჩვენი ვარაუდით, **ფალია** ნიშნავდა იმას, ვინც უნდა გაფურჩქნილიყო, ავსებულებიყო, აშენებულიყო. დოკუმენტებში გამოვლენილი გვარსახელ **ფალია**-ს ამოსავალი ვარიანტი უნდა იყოს „სვანეთის სულთა მატიაწეში“ დადასტურებული გვარსახელი **ფალიანი** (სსმ, I, 1986: 211). მაშასადამე, **ფალ-ია** < **ფალ-იან-ი** < შდრ.: **ფალ-ია-შვილი**.

ფიცხუა გვარის მტარებელი პირი პირველად დასტურდება 1616 - 1621 წლებში შედგენილ „საცაიშლო გამოსავალ მოსაკრებელ დავთარში“ სოფ. ცაიშის მაცხოვრებლად (ქსმ, III, 1970: 443). **ფიცხუა** შეიძლება დაგვეკავშირებინა სამეგრელოში გავრცე-

ლებულ ფიჩხაია გვართან; შდრ. მეგრული **ფიჩხი** „ფიცხი“, მაგრამ აქ ფონეტიკური დაბრკოლებები იქნებოდა ასახსნელი. ვფიქრობთ, უფრო რეალურია ვარაუდი, რომ გვარსახელი **ფიცხუა** ნაწარმოებია **ფიცხი** ზედსართავი სახელისაგან მომდინარე **ფიცხ-ო** მეტსახელისაგან: **ფიცხი > ფიცხ-ო > *ფიცხ-უ-ან > ფიცხუ-ა**.

იმავე დოკუმენტში არის წარმოდგენილი გვარსახელი **ფაცხლია**. ჯგალში მაცხოვრებელ ვინმე **ფაცხლიას** ჰმართებდა „საცაიშლო ბეგარა“ (იქვე: 479). შეიძლება გვეფიქრა, რომ აქ ეს გლეხი მხოლოდ პირსახელით იხსენიება და **ფაცხლია** არ არის გვარსახელი, მაგრამ ამ ოფიციალური საბუთის კონტექსტი გამორიცხავს ამგვარ ვარაუდს, ვინაიდან დოკუმენტი აწესრიგებდა სოციალურ-სამართლებრივ ურთიერთობას გლეხსა და ეკლესიას შორის, თანაც საბუთის გეოგრაფიული არეალი მეტად ვრცელია, რის გამოც გვარსახელის გარეშე ვისიმე მოხსენიება მომავალში უდავოდ გააჩნდა იურიდიულ პრობლემას. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ აქ საქმე უეჭველად გვარსახელთან გვაქვს. პ. ცხადაიას აზრით, **ფაცხლია** შესაძლებელია იყოს **ფაცხალაია-ს** რედუცირებული ვარიანტი: **ფაცხლია < ფაცხ-ალ-ია < ფაცხ-ალ-ა-ია**. მკვლევარი გვარსახელ **ფაცხალაია-ს** აღადგენს ტოპონიმ **ნა-ფაცხალაია-ს** საფუძველზე - ასე უწოდებენ დავაკებას მდინარე მაჩხაპის მარჯვენა მხარეს (ჩხოროწყუს რ., სოფ. ლეხალე). მკვლევარი იმოწმებს ინფორმატორის ნათქვამს, რომლის მიხედვითაც, „აქ აფხაზეთიდან გამოქცეული **ფაცხალაია** სახლებულა“ (ცხადაია, 2000: 134). პირადად ჩვენ კი მიგვაჩნია, რომ საბუთისეული **ფაცხლია** და პ. ცხადაიას მიერ რეკონსტრუირებული **ფაცხალაია** ვარიანტები ფონემატურ-მორფოლოგიური სტრუქტურის მიხედვით მაინც საკმაოდ დაშორებულია ერთი-მეორეს და ამიტომ საანალიზო ფორმა შეიძლება სხვაგვარადაც ავხსნათ:

ვვარაუდობთ, საანალიზო ფორმის სრული ვარიანტი **ფაცხალია** იყო, რომელიც უნდა მომდინარეობდეს მეგრული მასდარისაგან (საწყისისაგან) **ფაცხალ-ი** „მოუსვენარი, უმწეო მცდელობა“. ცვლილებები შემდეგნაირად წარმოგვიდგენია: მასდარი **ფაცხალ-ი** „მოუსვენარი, უმწეო მცდელობა“ > ნაზმნარი მეტსახელი **ფაცხალ-ია** „მოუსვენარი ადამიანი, ვინც ხშირად უმწეოდ ცდილობს მიზნის მიღწევას“ > გვარსახელი **ფაცხალ-ია**.

1621 წლის დოკუმენტის მიხედვით, **ქორჩოლუა** მამაში და ყელგრძელი სახელდებიან ამჟამინდელი გალის რაიონის სოფ. მუხურში მაცხოვრებლებად (ქსმ, III, 1970: 426). პ. ცხადაიას

მიხედვით, **ქორჩოლუა-ში** გამოიყოფა იგივე **ქორჩ-** ძირი, რაც არის სამეგრელოში დღეს გავრცელებულ **ქორჩილავა** გვარსახელში (ცხადაია, 2000: 141). **ქორჩილავას** უკავშირებს ნ. ჯომიდავაც ისტორიულ დოკუმენტში დადასტურებულ გვარსახელ **ქორჩოლუას**. მისი თქმით, **ქორჩილავა** **ქორჩილა** მეტსახელს გულისხმობს (ჯომიდავა, 2000: 347). ა. ქობალიას მიხედვით, **ქორჩოლუა** იგივეა, რაც ქოჩორა (ქობალია, 2000: 638). გვარსახელ **ქორჩოლ-უ-ა-სა** და მეგრული **ქორჩოლ-უ-ა** ზედსართავი სახელის უდავო კავშირი ქართული სამწიგნობრო ენის **ქოჩორ-ა** სიტყვასთან გვახსენებს ამჟამინდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე ძველქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლის ილორის წმიდა გიორგის ტაძრის კედელზე გამოსახულ XI საუკუნის ქართულ წარწერაში მოხსენიებული მღვდლის გიორგი **ქოჩოლ-ვაძ-ს** გვარსახელს. როგორც თ. გვანცელაძემ დაადგინა, ეს არის მთელ დასავლეთ საქართველოში უძველესი პალეოგრაფიული ნიმუში **-ვა** სუფიქსიანი ქართული გვარსახელის დოკუმენტირებისა. შესაბამისად, თვით გიორგი ქოჩოლვაძე ეროვნებით ქართველი იყო, ხოლო მისი გვარის სრული დასახელება **ქოჩოლ-ვაძაძე** უნდა ყოფილიყო (გვანცელაძე, 1999: 52-58). პ. ცხადაიას ვარაუდით, აქ გამოსაყოფია გვარსახელ **ქოჩუა**-სთან საზიარო ძირი **ქოჩო** „თევზის ფაფარი“ (ცხადაია, 2000: 141). ჩვენი აზრით, მეგრული ქოჩო ქართული სამწიგნობრო ენის **ქოჩორ-ი** სიტყვის ბოლომოკვეცილი ფორმაა, ხოლო სამწიგნობრო ენისავე **ქოჩორ-ა** ზედსართავ სახელის მეგრული შესატყვისებია: **ქოჩოლ-ა** და **ქორჩოლ-უ-ა**, რომელთაგან პირველი საფუძვლად დასდებია ისტორიულ **ქოჩოლ-ა-ვა-ძ** გვარსახელს, მეორე ვარიანტისაგან კი წარმოქმნილა გვარსახელი **ქორჩოლ-უ-ა**.

ქუცურავა ამარცალა დასახელებულია ერთ-ერთ ძველ საბუთში (პალ, IV, 2007: 401). გვარსახელს ფონეტიკურად უახლოვდება მეგრულში დღესაც ცოცხალი **ქუცურუა** სიტყვა, რომელიც აღნიშნავს პატარა ტანის, გამხდარ ადამიანს, მაგრამ ამ ორი სიტყვის ერთიმეორესთან დასაკავშირებლად ასახსნელია სხვაობა დაბოლოებებში, რის გამოც თავს ვიკავებთ ამგვარი ახსნისაგან. მეგრულში **ქუც-** ძირი მოქნილის, სწრაფის სემანტიკასაც გამოხატავს: **გილექუც** „სწრაფად დადის“, **მიქუც** „სწრაფად, მარდად მიდის“. დაისმის საკითხი: ხომ არ მომდინარეობს საანალიზო გვარსახელი იმერეთში გავრცელებული ტანმომცრო ძაღლის **ქუცურა** მოსაფერებელი სახელისაგან? ამგვარ ახსნას მხარს დაუჭერდა მეტსახელად ამგვარი სიტყვის იოლად ქცევის

შესაძლებლობა. მომდევნო ეტაპზე კი მეტსახელის გაგვარებაც არ იქნებოდა მოულოდნელი. ზუსტად იგივე მეტსახელი რეალურადაც დასტურდება რაჭის მასალაშიც (ღლონტი, 1986: 210).

1616-1621 წწ. შედგენილ „საცაიშლო გამოსავალი მოსაკრებლობის დავთარში“ ცაიშს მაცხოვრებლად იხსენიება ლიბერდღვი **ღვაჭაჭია** (ქსმ, III, 1970: 454). გვარსახელი კომპოზიტიური წარმოებისაა. პირველ კომპონენტად წარმოდგენილია **ღვაჭა**. ნ. ჯომიდავას განმარტებით, **ღვაჭა** არის საქონლის პირის ღრუს, უფრო ენის ჭიან-მუწუკიანი ავადმყოფობა. მისი აზრით, გვარსახელი წარმომდგარია **ღვაჭაჭა** მეტსახელისაგან (ჯომიდავა, 2000: 352). **ღვაჭაა**. ქობალიას „მეგრული ლექსიკონის“ მიხედვით ნიშნავს მჭლესაც; აქვე ვკითხულობთ: **ღვაჭა** - პირუტყვის დაავადება (გამონაყარი, წვეტიანი ხორცმეტი ლოყის შიდა მხარეს, რომელიც უშლის ჭამაში და ამჭლევებს)“ (ქობალია, 2010: 643). გვარსახელში მეორე კომპონენტად გამოიყოფა **-ჭია**. მეგრ. **ჭია** იმავე მნიშვნელობისაა, რაც სალიტერატურო ქართულში დასტურდება. აღვნიშნავთ, რომ გვარსახელი **ღვაჭაჭია** დღეს აღარ არსებობს.

1621 წელს შედგენილი დოკუმენტის მიხედვით, დასტურდება გვარსახელი **ღრუბლაია**. სოფ. ნაჭანეულის (ახლანდელი ოტობაია) მკვიდრ **ღრუბლაია** გვჩის და კოჭოლას ჰმართებდათ სამოსაკრებლო ბეგარა (ქსმ, III, 1970: 421). გვარისათვის ამოსავალი უნდა იყოს მამაკაცისა და ქალის პირსახელი და მეტსახელი **ღრუბელა**, რომლებიც რეალურად დადასტურებული აქვთ ა. ღლონტსა და ი. მაისურაძეს (ღლონტი, 1986: 212, 306; მაისურაძე, 1990: 180), შდრ. ამავე ანთროპონიმისაგან ნაწარმოები გვარსახელი **ღრუბელ-ა-შვილ-ი**. **ღრუბლაია** გვარსახელი დღეს უკვე აღარ დასტურდება, იგი გამქრალ ქართულ გვართა რიგშია.

XVI საუკუნეში წყალიძგას მცხოვრებად დასტურდება **-ვა** დაბოლოებიანი კომპოზიტიური წარმოების გვარსახელი **ღუამჭითავა** (პალ, IV, 2007: 413). გვარის პირველი კომპონენტი **ღვა** > **ღუა** მეგრულში ნიშნავს ლოყას, ღაწვს. ხოლო მეორე კომპონენტი - მეგრ. **(მ)ჭითა** „წითელი“, რომელშიც **მ**-განვითრებულია. ბოლოში დართულია **-ვა** დაბოლოება. ერთიანად გვარსახელი **ღუამჭითავა** ნიშნავს „წითელ ლოყებიანს“ (ზედმიწევნით: „ლოყა წითელს“). აქედან გამომდინარე, იგი ჯერ უნდა ყოფილიყო მეტსახელი წითელლოყება ადამიანისა, ხოლო შემდეგ, **-ვა** დაბოლოების დართვით ქცეულა გვარსახელად. გვარსახელი **ღუამჭითავა** ან მისგან მომდინარე რომელიმე ვარიანტი დღეს აღარ დასტურდება.

კომპოზიტური წარმოების გვარსახელი **ლუჯაგია** დოკუმენტირებულია 1621 წლით. იგი მოიხსენიება სოფ. მუხურში (ქსმ, III, 1970: 427). ჩვენი აზრით, გვარსახელი **ლუჯაგია** უხეშ ლოყებიანს ნიშნავს. შდრ. ა. ქობალიას განმარტება: „**ლუჯაგია** - ყბებმაგარი, მცოხნელი“ (ქობალია, 2010: 644).

გვარსახელი **შამბია** დასტურდება სოფ. ტყაურუში (ამჟამინდელი სოფ. სქურჩა ოჩამჩირის რაიონში) 1621 წ. შედგენილ „აფხაზეთის საკათალიკოსო გამოსავალ მოსაკრებლობის დავთარში“. **შამბია** ზოგიერთი მეცნიერის მიერ ნააფხაზარ მეგრელიზებულ გვარსახელად ცხადდება, რაც არ შეეფერება სინამდვილეს. კერძოდ, ჯ. გამახარიასა და ბ. გოგიას ეს გვარი მეგრელიზებულ აფხაზურ (აფსურ) გვარად მიაჩნიათ, კ. ოკუჯავა კი მიიჩნევს, რომ ასეთი ახსნის შესაძლებლობა არსებობს, რადგან -ბა სუფიქსიან აფხაზურ გვარსახელებს მართლაც ემატება -ია ბოლოსართი ქართველიზაციის ნიადაგზე (შდრ.: აფხაზ. **ზვან-ბა** > ქართ. **ზვან-ბა-ია**, აფხაზ. **თარ-ბა** > ქართ. **თარ-ბა-ია**, აფხაზ. **ბუთ-ბა** > ქართ. **ბუთ-ბა-ია...**), მაგრამ, როგორც თ. გვანცელაძე აღნიშნავს, ეს გვარი რომ მართლაც აფხაზური **შამბა** ვარიანტისაგან ყოფილიყო წარმომდგარი, ქართულ ენობრივ სივრცეში უნდა მიგველო **შამბა-ია** და არა **შამბ-ია**, სადაც **ბ** ფუძისეული თანხმოვანია და არა აფხაზური მაგვარსახელებელი -ბა სუფიქსის თანხმოვნითი ნაწილი. **შამბია** გვარს მკვლევარი მიიჩნევს ქართული **შამუგისაგან** ფონეტიკურ ნიადაგზე მომდინარედ - ბაგისმიერი უხმოვნის მეზობლად **გ** თანხმოვანი შეცვლილია ბაგისმიერივე **ბ** თანხმოვნით. ამ ვარაუდის რეალურობას ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ „ბიჭვინთის იადგარში“ (XVI ს.) იმავე სოფელ ტყაურუში დასახელებულნი არიან **შამიგია** ჭუჭურია და დათია, ფორმა **შამიგია** კი **შამუგის** სხვა ფონეტიკური ვარიანტია (გვანცელაძე, 2011: 145-146).

გვარსახელი **შარინავა** დასტურდება 1621 წ. შედგენილ დოკუმენტში თილითს (ამჟამად ოჩამჩირის რაიონის სოფ. აბა-აჟვახუ) მცხოვრებლად (ქსმ, 1970: 430). პ. ცხადაიას ცალკე არა აქვს გამოკვლეული გვარსახელი **შარინავა**, მაგრამიგი მას ახსენებს **შარია-ს** განხილვისას და წერს: „სვანური და მეგრული პირსახელები **შარუ**, **შარმათ**, **შარვან...** გვავარაუდებინებს **შარი** ვარიანტსაც, რაც ჩანს გვარში **შარინავა**“ (ცხადაია, 2000: 146). ნ. ჯომიდავას მიხედვით, გვარსახელი მომდინარეობს **შარინა** მეტსახელისაგან. **შარ-ი** მეგრულშიც იმავე მნიშვნელობისაა, რაც

სალიტერატურო ქართულში, **შარი - შარიანი**, შარის მომდებო, აცხადებს ავტორი (ჯგომიდავა, 2000: 369). ჩვენი აზრით, გამოსარიცხი არ არის **შარინავა-ს** კავშირი გვარსახელ **შარიასთან**: **შარ-**ძირს ერთ შემთხვევაში ერთვის –**ია** სუფიქსი, მეორეში კი კნინობითისავე –**ინ-ა** სუფიქსი, მაგრამ ასე დარწმუნებით ძნელია **შარინა** ფუძის სემანტიკის დადგენა.

სოფ. თილითში (1621) დასტურდება გვარსახელი **თასია ჩერჩია** (ქსმ, III, 1970: 429). მეგრულში თასუა-ჩერჩუა აღნიშნავს „თესვა-ფარცხვას“. ამათგან პირსახელი უნდა იყოს თასია, რომელიც დასტურდება ალ. ლლონტის მიერ ჩხოროწყუს რაიონში (ლლონტი, 1967: 83). სავარაუდოდ, ამ სახელს თესვა-ფარცხვის სეზონში დაბადებულ ბავშვებს არქმევდნენ. ხოლო გვარსახელი **ჩერჩია** მეგრულში სემანტიკურად უკავშირდება ჩანჩალას, ზოზინას. შდრ. **ჩერჩელი** - თრევა, ჩოჩიალი. შესაძლებელია, **ჩერჩია** თავდაპირველად მეტსახელი იყო ისეთი ადამიანისა, რომელსაც ახასიათებდა ჩანჩალი, ზოზინი... ხოლო შემდეგ იქცა გვარსახელად.

„აფხაზეთის საკათალიკოზო გამოსავალი მოსაკრებლობის დავთრის“ მიხედვით (1621 წ.) გვარსახელი **ჩოქუა** დასტურდება ამჟამინდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე, სოფელ ხაუქელში (ქსმ, III, 1970: 431). ვფიქრობთ, გვარსახელში თანხმოვნებს უნდა ჰქონდეთ ადგილი გაცვლილი და **ჩოქუა** ფორმა **ქოჩუა**-საგან მომდინარეობს. შდრ.: პირსახელი **ბუხუტ-ი** და გვარსახელი **ხუხუტ-ია** (ცხადაია, 2000: 170). გვარსახელი **ჩოქუა**, როგორც ითქვა, მომდინარეობს **ქოჩო** „თევზის ფაფარი“ (იქვე, 141) სახელისაგან და წარმოადგენს **ქოჩორ-ი** სიტყვის ფონეტიკურ ვარიანტს. ეს სიტყვა მეტსახელად შეიძლებოდა გამოყენებულიყო იმ ადამიანის აღმნიშვნელად, ვისაც თევზის ზურგზედა ფხასავით ჰქონდა თმა აშვერილი. **ქოჩო** > **ქოჩუ** და **ქოჩუა** რეალურად დასტურდება პირსახელეზად სამეგრელოში (იქვე), ხოლო **ჩოქო-ია** დადასტურებული აქვს ალ. ლლონტს იმავე სამეგრელოში (ლლონტი, 1967: 146). ამრიგად, გვარსახელის ისტორია ასეთია: აპელატივი **ქოჩორ-ი** > აპელატივი **ქოჩო** „თევზის ქოჩორი, ზურგზედა ფხები“ > პირსახელები **ქოჩო** // **ჩოქო** > პირსახელები **ქოჩუ** // **ჩოქუ** > გვარსახელი **ჩოქუა**.

„აფხაზეთის გამოსავალი მოსაკრებლის დავთრის“ მიხედვით, ამჟამინდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე, სოფლებში ნაჟანეულსა და თილითში 1621 წელს დასტურდება კომპოზიტური წარმოების

გვარსახელი **ცისტარია** (პალ, V, 2015: 245). ნ. ჯომიდავა გვარსახელს უკავშირებს ბერძნული მუსიკალური საკრავის, ციტრას სახელწოდებას. ციტრა ყუთის ფორმის მრავალსიმიანი საკრავია, რომელსაც წკირით (მედიატორით) უკრავენ (ჯომიდავა, 2000: 408). ჩვენი აზრით, გვარსახელის საყრდენი ფუძის გაგება როგორც ციტრას სახელისა მეტად ნაძალადევაა თუნდაც იმიტომ, რომ ბერძნებთან ქართველთა ხანგრძლივი ურთიერთობის მიუხედავად, არც საკრავი ციტრა შემოსულა ქართველთა მუსიკალურ ყოფაში და არც მისი სახელწოდება. ფრთხილი ვარაუდის სახით შეიძლება დავსვათ საკითხი: ხომ არ არის ამ გვარსახელის საყრდენი ფუძე მეტსახელი **ცის დარი** „ზეცის მსგავსი“? თუ ასეა, მეტსახელი მოტივირებული შეიძლებაოდა ყოფილიყო ცისფერი თვალებით. ერთადერთი, რაც უეჭველია, გვარსახელში -ია დაბოლოების არსებობაა.

1628 წელს ილორს მცხოვრები **წაწულუა** გამიძულა ლევან დადიანს შეუწირავს ბიჭვინტის ღვთისმშობლისათვის და მისთვის გადასახადიც დაუწესებია (პალ, V, 2015: 306). **წაწი**, **წაწუნა** საკუთარი სახელები დასტურდება ალ. ღლონტთან (ღლონტი, 1967: 151). თვით მეგრულში **წაწუა** ნიშნავს რისამე კოხტად კეთებას, ხოლო **წაწულუა** - პატარასა და კოხტას, კოპწიას (ქობალია, 2010: 695). შესაბამისად, სრულიად უდავო ჩანს ამ გვარსახელის ამგვარი ისტორია: გვარის ფუძედ ზედსართავი სახელი **წაწულუ** > მეტსახელი და პირსახელი **წაწულუ** > გვარსახელი **წაწულუ-ა**.

ნაჟანულში მცხოვრებად დასურტება **ხისტარია** თოლიმაფუ (1621) (ქსმ, 1970: 421). ნ. ჯომიდავა მიიჩნევს, რომ გვარსახელი მომდინარეობს შერქმეული მეტსახელისაგან: **ხიშტაკი** - ოქრომჭედლის იარაღი, ყალიბი (ქეგლ), ან **ხისტარა** მეტსახელისაგან (ჯომიდავა, 2000: 455). ჩვენი აზრით, უფრო მართებულია მივიჩნიოთ, რომ გვარს სწორედ მეტსახელი **ხისტარ-ი** (ხის ტარი) უნდა ედოს საფუძვლად. ამრიგად, მეტსახელი **ხის ტარი** > **ხისტარ-ია**.

1616-1621 წწ. შედგენილ „საცაიშლო გამოსავალ მოსაკრებელში“ დასტურდება გვარსახელი **ხერაკია** (პალ, V, 2015: 377). **ხერაკია** ა. ქობალიას მიხედვით, მეგრულში ნიშნავს ხაპერას, მწარე კვახს; კანმაგარს, გაფხევილს, გაფშევილს, გაძვალტყავებულს (ქობალია, 2010: 721). ნ. ჯომიდავას აზრით, **ხერაკია** მომდინარეობს **ხერაკ** მეტსახელისაგან. ხერკე - ხირკე (მეგრ.),

ორშიმო (იმერ.) გამოშიგნული მწარე გოგრა სახელურგაყრილი წყლის, ღვინის ამოსაღები (ჯომიდავა, 2000: 451). **ხერაკ-ია** < **ხერაკ**. ჩვენი ვარაუდით, გვარსახელი **ხერაკია** მეტსახელ **ხერაკიასაგან** მომდინარეობს, მეტსახელი კი მცენარის (ხაპერას, მწარე კვახის) სახელს უნდა უკავშირდებოდეს. აქვე შეიძლება კიდევ ერთი საკითხის დასმა: ხომ არ მომდინარეობს გვარსახელი **ხერგიან**-იც ამავე მეტსახელისაგან? (**ხერაკ-იან-ი** > **ხერგ-იან-ი**?).

გვარსახელი **ჯოდორია** უკავშირდება მეგრ. **ჯოდორ-ი** „ძალი“ სიტყვას (პალ, V, 2015: 514). **ჯოდორ-ი** სავარაუდოდ მეტსახელად იქცა, ხოლო მისგან მომდინარე **ჯოდორ-ია** - გვარსახელი გახდა. **ჯოდორ-ი** საკუთარ სახელს ადასტურებს ალ. ღლონტიც (ღლონტი, 1986: 252). **ჯოდორია**-ს მიჩნევას გვარსახელად მხარს უჭერს ი. მაისურაძესთან დადასტურებული გვარი - **ჯოდორიშვილი**, სადაც გამოიყოფა **ჯოდორ-** ფუძე (მაისურაძე, 1990: 247), მაგრამ როგორც ისტორიულ წყაროებში, ისე ამჟამინდელ სინამდვილეში, კერძოდ, მარტვილის რაიონის სოფელ აბედათში რეალურად დასტურდება **ჯოდორ-ი** სიტყვისაგან მომდინარე მეორეული პირსახელი **ჯოდორ-ია** (ღლონტი, 1986: 252), რაც საფუძველს გვაძლევს, ვივარაუდოთ, რომ საანალიზო გვარსახელის საყრდენ ფუძედ შესაძლოა სწორედ **ჯოდორ-ია** ქცეულიყო.

ამრიგად, მასალის ანალიზმა აჩვენა, რომ შუა საუკუნეების წყაროებში დადასტურებული გვარსახელებიდან დღეს უკვე ბევრი აღარ არსებობს. კვლევის შედეგად, ამ ეტაპზე გამოვლინდა 34 ქართველური წარმოშობის გვარსახელი, რომლებიც გავრცელებული იყო XVII ს. ოდიშ-აფხაზეთის ტერიტორიაზე. დღევანდელი მონაცემებით კი არცერთი მათგანი არ დასტურდება.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ახალაძე, 2005:** ლ. ახალაძე, აფხაზეთის ემიგრაცია როგორც საისტორიო წყარო (ლაპიდარული და ფრესკული წარწერები), I, თბ., 2005;
- ბედოშვილი, 2013:** გ. ბედოშვილი, ქართულ ტოპონიმთა განმარტებით - ეტიმოლოგიური ლექსიკონი. თბ., 2013;
- გვანცელაძე, II, 2009:** გ. გვანცელაძე, ცხოველთა სახელები, როგორც ადამიანის მახასიათებლები ქართულში, ნაწ. II, თბ., 2009;
- გვანცელაძე, 2011:** თ. გვანცელაძე, აფხაზური ენა. სტრუქტურა, ისტორია, ფუნქციონირება. თბ., 2011;
- მაისურაძე, 1990:** ი. მაისურაძე, ქართული გვარსახელები (საღიქსიკონო ბიბლიოგრაფიული მასალები), თბ., 1990;
- ორბელიანი, I, 1991:** ს. ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევათა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ. თბ., 1991;
- პალ, II, 1993:** პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, II, **გამოსაც. მოამზადეს დ. კლდიაშვილმა, მ. სურგულაძემ;** [რედ.: ე. ცაგარეიშვილი]. თბ., 1993;
- პალ, IV, 2007:** პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, IV, მასალები შეკრიბეს და გამოსაც. მოამზადეს: გ. ოთხმეზურმა, გ. მჭედლიძემ, მ. სურგულაძემ და სხვ. ტომი შეადგინეს და რედ. გაუკეთეს მ. სურგულაძემ და დ. კლდიაშვილმა. თბ., 2007;
- პალ, V, 2015:** პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, V. მასალები შეკრიბეს და გამოსაცემად მოამზადეს: დ. კლდიაშვილმა, ნ. მშვიდლობაძემ, გ. მჭედლიძემ, მ. სურგულაძემ; ტომი შეადგინა და რედ. გაუკეთა მ. სურგულაძემ; ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. თბ., 2015;
- სწმ, I, 1986:** სვანეთის წერილობითი ძეგლები. ისტორიული საბუთები და სულთა მატრიანეები. I, ტქსტები გამოსაცემად მოამზადა გამოკვლევები და სამეცნიერო-საცნობარო აპარატი დაურთო ვ. სილოგავამ. თბ., 1986;
- სილაგაძე, თოთაძე, 1997:** ა. სილაგაძე, ა. თოთაძე, გვარ-სახელები საქართველოში, თბ., 1997;
- ქაჯაია, III, 2002:** ო. ქაჯაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, III, 2002;

- ქსძ, III, 1970: ქართული სამართლის ძეგლები, III, საეკლესიო საკანონმდებლო ძეგლები (XI-XIX სს). ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, თბ., 1970;
- ქობალაია, 2010: ა. ქობალაია, მეგრული ლექსიკონი. თბ., 2010;
- ღლონტი, 1967: ალ. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები, ანთროპონიმთა ლექსიკონი. თბ., 1967;
- ღლონტი, 1986: ალ. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები. ანთროპონიმთა ლექსიკონი. თბ., 1986;
- ცხადაია, 2000: პ. ცხადაია, გვარები და გვართა დასახლებანი სამეგრელოში, თბ., 2000;
- ცხადაია, 2004: პ. ცხადაია, სამურზაყანოს ისტორიული და თანამედროვე ტოპონიმია. თბ., 2004;
- ჭუმბურიძე, 1987: ზ. ჭუმბურიძე, დედაენა ქართული, თბ., 1987;
- ჯავახიშვილი, 2012: ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, თბ., 2012;
- ჯომიდავა, 2000: ნ. ჯომიდავა, 3000 მეგრული გვარსახელი. თბ., 2000.

Sophio Kekua

Vanished at Present, a Group of Names and Family Names Given in Georgian Legal Documents of Medieval Centuries

Georgian legal documents of medieval centuries are very important for studying the origin of Georgian names and family names. In this respect, the date given in the 17th century annals, which covers the historical Odish-Abkhazian territory, happened to acquire special importance for us. Our aim, to find spread in that time, names and family names of Georgian origin, in historical Odish-Abkhazia territory, is partially achieved.

The analyses of legal documents show that many names and family names registered in medieval centuries do not exist today. At this stage of the studies, 36 names spread in the 17th century historical Odish-Abkhazian territory have been revealed. According to the present data none of them are found. Hereby we would like to mention that the analyses of the vanished names and family names haven't been finished yet. There is still much to study, which is a matter for the future.